

RAVZAHÂNLIK ÂDETİ VE KERBELÂ OLAYININ TAHRİFİNDEKİ ROLÜ*

Seyyid Kazım TABATABÂİ*

Seyfullah EFE*

ÖZET

Ravzahânlık geleneği, Şii coğrafyada Hz. Hüseyin ve diğer şehitlerin hatırasını canlı tutma ritüelidir. Adını da bu konuda Hüseyin Vaiz Kâşifî'nin(v. 908/1502-3) kaleme almış olduğu bir başyapıt olan *Ravzatü's-Şübedâ* adlı eserden almaktadır. Bu eser, Muharrem ayının ilk on günü her yerde okunurken sonradan Safer ayında ve nihayet tüm sene boyu okunur olmuştur. Günümüzde bu ana metin bırakılmış, okuyan kişinin, kişisel maharetlerini gösterip olayı çarpıttığı bir okuma olmuştur. Bu makalede kerbela olayının nasıl tahrif edildiğini de okuyacaksınız.

Anahtar Kelimeler: Ravza, Kerbela, Anma, Tahrif

THE TRADITION OF RAWDHA-KHWANĪ AND ITS ROLE ON FALSĪFICATION OF KARBALA CASE

ABSTRACT

Rawdakhwani is Shiī Persian mourning ritual commemorating the suffering and martyrdom of Imam Husayn and other Shiī martyrs. The name of this public lamentation is derived from the title of a literary masterpiece called *Rawdat al-Shuhada* (The Garden of the Martyrs). This book, written in Persian but under an Arabic title, was composed by Husayn Waiz Kashifī. Originally, it was customary to recite or chant a chapter from *The Garden of the Martyrs* in public each day during the first ten days of the month of Muharram. Gradually, it was staged during the whole month of Muharram and the following month of Safar, eventually to be performed all year round. Today, the original text has been almost abandoned as each person who does the recitation tries his own creative skills in conjuring up the story. In this paper, you will read that how Case of Karbala was falsified by rawdhakhwanis.

Focus Words: Rawdha, Karbala, Memorating, Falsification

* Bu makalenin aslı, 2010 yılında Sivas'ta yapılan "Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ" adlı sempozyumda yayınlanmıştır. Bkz. "Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ", (edt. Alim Yıldız), 2010 Sivas, II, 441-452.

* Prof.Dr., Fırdevsî Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Meşhed, İran, tabatabaei@um.ac.ir.

* DEÜ İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Arş.Gör., seyfullahefe@hotmail.com

Ey canlar! Nebinin torunu için feryad ü figân edin
 Kerbelâ'nın şâhı için sinelerinizi yakın
 O susuz kalmış için toprağa gözyaşı dökün
 Ağlarken de o gülen kişiyi hatırlayın
 Ey dostlar! Onun toprağı ve kanı hatıra gelince
 O gün gözden bulut gibi kan aksa sezadır
 O selvi boyluyu gözyaşlarınızla sulayın
 Orasını, o gezerken gül bahçesine çevirin¹

1-GİRİŞ

Seyyidü'ş-Şühedâ İmam Hüseyin b. Ali'nin yüce kıyamı hicri 61 yılının Muharrem ayındadır. Tarih boyunca meydana gelmiş olan diğer önemli olaylar gibi tahrîfe uğramış, değiştirilmiştir. Özetle söylemek gerekirse bu yüce kıyamı şu iki grubun tahrîf ettiği söylenebilir:

Birincisi, şeytan kılıklı zalim Emevî idarecilerle onların izinde giden emirlerini uygulayan kişilerdir ki bunlar için “*bilinçli düşman*” kavramı uygun düşer. Bunlar iyiliği emretmek, kötülükten alkoymak ve dedesinin ümmetini ıslah etmek ve nihâî tahlilde dini ihya edip ayağa kaldırmak² için yola çıkmış olan İmam Hüseyin'i bir isyancı, fitnebaz devlet düşmanı göstermek için çaba sarfettiler. Dahası İslam ümmetinin fertlerinin zihinlerinde ilahi bir hedefi olan mukaddes kıyamını yoldan çıkmış ve sapkın olarak lanse etmeye çalıştılar. Bu sebeple Emevî idareciler Aşura (Hüseyin b. Ali'nin şehadet) gününün bayram günü olduğu ve mübarek bir gün olduğu ve herkesin bu günü bayram kabul etmesi ve kutlaması halinde Allah'ın sevap ihsan edeceği³ yönünde hadis uydurma faaliyetine giriştiler. İbnü'l-Arabî (v. 543/1148) gibi bir fakihin bu konuda kendisinden beklenmeyecek derecede zayıf bir söz söylemesi ve bunun akıllarda kalmasını ve yazılmasını müşahede ediyoruz ki o sözü şudur: “Şüphesiz ki, Hüseyin b. Ali dedesinin kılıcıyla öldürüldü. Zira o, Ehl-i Hall ve'l-Akd'in icma ettiği üzere bey'at bittikten ve hilafetin şartları da tamam olduktan sonra

¹ Kâşifî, *Ravzatü'ş-Şühedâ*, s. 354.

² İmam, kardeşi Muhammed İbnü'l-Hanefiyye'ye yazdığı mektupta şöyle demektedir: “Ben ne şerîr ne zorba ne fesatçı ne de bir zalim olarak Medine'den çıkıyorum. Tek isteğim dedemin ümmetini ıslah etmektir. İyiliği emretmek, yasaklardan alkoymak, dedemin ve babamın yaşadığı hayat üzere yaşamak istiyorum”. İbn Şehrâşûb, *Menâkıb*, IV, 89; Hârezmî, *Maktelü'l-Huseyn*, I, 188.

³ Hârezmî, *Maktel*, II, 3-4; Meclisî, *Bihâr*, X, 162.

kendisine karşı alçaltıcı ve onu yerici hiçbir şey olmaksızın zamanının yöneticisine karşı çıkmıştır”.⁴

İkinci grup ise genel anlamda yeterli derecede ilmi ehliyeti olmayan ve sonuçta doğruyu yanlış ayırt edemeyen tarih yazarları, maktel yazarları, ravzahâniler ve mersiye okuyuculardır. Bu grup için ise “*cahil dostlar*” denilebilir.

Yukarıda zikredilen ilk grubun Hüseyin b. Ali’nin kıyamının tahrîf ve tebdil etme uğraşlarına ve bu gruba mensup kişilerin bazı kitaplarında ve eserlerinde⁵ göze çarpan nice olumsuz ifadeye rağmen “Ebu’ş-Şühedâ”nın⁶ zalimlere karşı gerçekleştirmiş olduğu kutsal kıyamının Müslümanlara ve özellikle de Şii ve Alevilere ilham kaynağı ve bir örnek olarak tarih boyunca hala canlı ve ayakta olduğu da söylenmelidir. Hatta İmam Hüseyin’in kıyamının etkisi sadece Müslümanlarla sınırlı kalmamış bilakis diğer özgür insanlar da onun mesajına kulak vererek ondan gereken dersi almışlardır. Öyle ki, Mahatma Gandhi (1869-1948)’nin söylediği şu söz oldukça meşhurdur: “Eğer Hindistan’a kurtuluş, özgürlük verelim istiyorsak Hüseyin b. Ali’nin geçtiği yollardan geçmemiz gerekir”⁷. İkinci grubun yani cahil dostlar grubunun yaptığı tahrîfat ve bozulmaya gelince her ne kadar istemeden sehven dahi olsa ilk grubun yaptıklarından daha etkili ve tehlikeli derecededir. İşte bu bilinçsiz dostlardan bir grubu olan ravzahânlık, mersiyeçiler ve meddahlar Kerbelâ şehitlerinin anısını zihinlerde canlı tutma arzusundadırlar.

İşte bu makalede bu kişiler tarafından vücuda getirilen tahrîfatı ilgili örneklerle aydınlatmaya çalışacağız.

2- RAVZA VE RAVZAHÂNÎ KELİMELERİNİN ANLAMI

Ravza, bahçe, gül bahçesi, yeşilin bol olduğu yer anlamlarına gelir⁸. Ravzahânî ise genelde Ehl-i Beyt’e muhabbet besleyenlerin özelde de Şiiilerin İmâm Hüseyin b. Ali ve Kerbelâ şehidlerinin çektiği sıkıntıları ve başlarına gelen musibeti hatırlamanın yanında Ehl-i Beyt ve masum imâmların karşılaştıkları zorlukları ve onlar için matem tutanları da zikretmek için düzenlenen bir meclisi ifade etmektedir. Halk ravzahânî ifadesini kısaca ravza olarak söylemektedir⁹.

⁴ İbnü’l-Arabî, *el-Avâsım mine’l-Kavâsım*, s. 232.

⁵ Gazâlî, *İhyâ*, III, 125; İbn Haldun, *Mukaddime*, s. 217.

⁶ Abbas Mahmud Akkad’ın yazmış olduğu bir kitabın adıdır. (el-Mektebetü’l-Asriyye, Kahire)

⁷ Ali Ebu’l-Hasenî, *Mahatma Gandhi: Hemdilî bâ İslam Hemrâhî bâ Müslimîn*, s. 305; ayrıca bkz. Ahmed Sadr Hac Seyyid Cevâdî, “Yâddâştî yi Derbâre i Ferheng i Âşûrâ”, *Âşûrâ der Asr Güzâr be Asr e Sekular*, s. 114.

⁸ Dehhoda, “Ravza”, *Lügatnâme*.

⁹ P. Chelkowski, “Rawdakhwâni”, *Encyclopaedia of Islam*.

3- RAVZAHÂNÎ ADETİNİN GEÇMİŞİ

Ravzahânî âdeti erken dönemlerden beri Şiiiler arasında yaygınlık kazanmıştı. Ancak her ravzahânîyi bu şekilde isimlendirmemişlerdir. Bu adet, İmâm Hüseyin ve diğer şehidlerin başına gelenlere ağlayıp gözyaşı dökmenin ibadet sayıldığı yönündeki hadislerle temellendirilmektedir. İbn Kuleveyh (v. 368/978) namıyla meşhur şii alim Ebu'l-Kasım Cafer b. Muhammed'in Kâmilü'z-Ziyârât adlı bir eseri vardır. O, kitabının otuz ikinci babında İmâm Hüseyin ve Ehl-i Beyt için gözyaşı dökmenin sevabı hakkında ziyadesiyle rivayet nakletmiştir. Bu kabilden olarak “فِي أَنَّ الْحَسِينَ (ع) قَتِيلَ الْعَبْرَةِ لَا يَذْكُرُهُمْ إِلَّا لَابِكِي” yani İmâm Hüseyin'in “Ben gözyaşı ölüsüyüm. Hiçbir mümin bana ağlamaksızın beni hatırlayamaz” demesi başlıklı babın zeylinde ufak lafzî farklılıklarla rivayeti nakletmektedir.¹⁰ Burada konuya uygun bulduğumuz iki rivayeti zikrederim:

a) Muhammed b. Hasen – Muhammed b. Hasen es-Saffâr – Ahmed b. Muhammed b. İsa – Muhammed b. Hâlid el-Berkî – Ebân el-Ahmer – Muhammed b. Hüseyin el-Hazzâz – Harun b. Hârice – Ebu Abdillâh (Cafer b. Muhammed es-Sâdık) rivayet zinciriyle şunu naklediyor: “bir gün Cafer es-Sâdık'ın yanındaydık ve o bize Hüseyin b. Ali'den bahsediyordu. Derken ağlamaya başladı ve biz de ağladık. Sonra başını kaldırdı ve “Hüseyin dedi ki: ‘Ben, gözyaşının ölüsüyüm. Hiçbir mümin ağlamaksızın beni hatırlayamaz.’”

b) Ali b. Hüseyin es-Sa'dâbâdî – Ahmed b. Ebi Abdillâh el-Berkî -- Ahmed b. Ebi Abdillâh el-Berkî'nin babası – İbn Miskân – Harun b. Hârice – Ebu Abdillâh (Cafer b. Muhammed es-Sâdık) kanalıyla gelen bir diğer rivayette ise Hüseyin b. Ali: “Ben gözyaşının ölüsüyüm. Sıkıntı içinde öldürüldüm. Her kim ki bana sıkıntılı olarak gelirse Allah'ın o sıkıntıyı giderip o kişiyi ailesine sevinçli bir şekilde dönmesi benim üzerime bir haktır.”

Yukarıda zikredilen muhaddisle çağdaş olan ve Şeyh Sadûk olarak şöhret bulmuş olan Muhammed b. Ali b. Bâbeveyh el-Kummî (v. 381) benzer lafız ve içeriklerle ilgili rivayetlere eserlerinde yer vermiştir.¹¹ Meclisî, “ اَنَا قَتِيلَ الْعَبْرَةِ ” (Ben gözyaşının ölüsüyüm) ifadesinin şerhinde der ki: “Ben, gözyaşına ve

¹⁰ İbn Kuleveyh, *Kâmilü'z-Ziyârât*, s. 214-216.

¹¹ İbn Bâbeveyh, *el-Emâlî*, s. 200; *Sevâbu'l-A'mâl*, s. 98.

ağlamaya nisbet edilen ve ağlamanın sebebi olan bir ölüyüm ya da gözyaşı, hüzün ve sıkıntıyla öldürüldüm. Ama ilk anlam daha uygundur”.¹²

Hız. Hüseyin’i “katülü’l-abra” olarak tarif eden rivayetlere ilaveten İmam Hüseyin için ağlayıp gözyaşı dökmenin sevabı hakkında İmâmî hadis kaynaklarında bol malzeme vardır. Bu rivayetlerden ikisini nakletmekle yetinelim:

a) Tâlekânî – Ahmed el-Hemedânî – Ali b. Hasen b. Faddal -- Ali b. Hasen b. Faddal’ın babasından şunu naklediyor: “İmam Ali er-Rıza buyuruyor ki: ‘Kim başımıza geleni hatırlar da çektiğimiz sıkıntılar için ağlarsa Kıyamette bizimledir ve bizim derecemizdedir. Yine kime bizim başımıza gelenler zikredilir de ağlar ve diğerlerini de ağlatırsa gözlerin ağladığı o günde onun gözü ağlamaz. Kim bizim adımızın anıldığı bir meclise oturursa kalplerin öldüğü gün onun kalbi yaşar”’.¹³

b) Hakîm b. Davud – Seleme – Ali b. Seyf – Bekr b. Muhammed – Fudayl b. Faddâle -- Ebu Abdillah (Cafer b. Muhammed es-Sâdık)’ın şöyle dediğini rivayet eder: “Biz anıldığımızda gözyaşı dökene Allah cehennemî haram kılar”¹⁴

Yazılanlara göre Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn Kerbelâ şehidlerini hatırladıkça çokça ağlardı. Kendisine “sakin olunuz” denilince o şöyle cevap verirdi: “Yakup nebi tek oğlunu yitirdi de o derece ağladı. Benim ise babamı, kardeşlerimi ve diğer aile efradımı yanımda kılıçtan geçirdiler. Neden ağlamayayım ki”¹⁵

Anma meclislerinde imâmların özellikle ihtimâm gösterdiği hususlardan biri de orada şairlerin de hazır bulunmasıdır. Şairler şiir okurlarken imâmlar ve aileleri ağlardı. İmamlar özellikle Hz. Hüseyin hakkında şiir ve mersiye okunmasını isterler ve okuyan kişiye de bolca hediyeler verirlerdi.¹⁶

Taberi’nin yazdığına göre Ömer b. Sa’d, Aşura günü ve ertesi günü Kerbelâ’da kaldı. Sonra etrafındakilere Kufe’ye gitmelerini emrederken Hz.

¹² Meclisî, *Bihârü’l-Envâr*, XXXIV, 279.

¹³ İbn Bâbeveyh, *el-Emâlî*, s. 131.

¹⁴ İbn Küleveyh, *Kâmilü’z-Ziyârât*, s. 207. Meclisî, Ehl-i Beyt’in başına gelenlerden ötürü ağlayıp gözyaşı dökmek konusundaki rivayetleri tek bir başlık altında toplamıştır. Bkz: *Bihârü’l-Envâr*, “Bâbu Sevâbi’l-Bükâi Alâ Musibetihî”, XXXIV, 278-296.

¹⁵ İbn Küleveyh, *Kâmilü’z-Ziyârât*, s. 213.

¹⁶ İbn Küleveyh, *Kâmilü’z-Ziyârât*, s. 213.

Hüseyin'in kızları, bacıları ve çocuklarını yanında götürdü. Bu olaya şahit olan Kurre b. Kays et-Temimi diyor ki: "İmam Hüseyin'in kız kardeşi Zeynep, savaş meydanındaki kardeşinin cesediyle karşılaşınca yas tutarken şöyle demesi hiç kulaklanımdan çıkmaz: 'Ah Muhammed! Vâh Muhammed! Melekler sana rahmet etsin. Bu Hüseyin, çölde, mızraklanmış kanlı kanlı, uzuvları parçalanmış yatıyor. Kızların esir edilmiş, soyun kesilmiş, rüzgâr üzerlerine toprak saçıyor'. Kurre devamında diyor ki "Allah'a yemin olsun ki, Zeynep, dost düşman herkesi ağlattı.¹⁷

O gün insanlar İmam Hüseyin'e ve ona edilen zulümleri ağlayıp gözyaşı dökerek hasretle anmalarının yanında bu feci vaka Aşura Gününün başlatıcısı oldu. İmamların da desteğiyle Hz. Hüseyin'in hatırasını canlı tutmak için böyle bir yol tutuldu. Emevî idarecilerin ve de Mütevekkil (h. 232-247) gibi bazı Abbasi halifelerinin de muhalefetine rağmen bu eylem günbegün yaygınlık kazandı. Buveyhîlerin devlete hâkim olmasından sonra "azâdârî merasimleri" ciddiyetle sürdürüldü. Öyle ki, Aşure Gününde halk dükkânları kapatır, kadınlar başlarını döverler, şehirde dolaşarak Hüseyin için feryad ü figan ederlerdi.¹⁸ Buveyhîlerin gücünü yitirmesiyle birlikte halk da eskisi gibi merasimler tertip edemedi, azâ törenlerine has elbiseler giyemedi ve dükkânlarını kapatamadı. Ama bunun yerine o acıları anma toplantıları düzenlediler. Bu yeni düzende "menâkıbhân" adı altında kişiler ortaya çıktı. Yollarda gezerek Hz. Ali ve diğer imâmları hüznü şüirler okurlar ya da medhiyeler düzerlerdi. Gençler de onların etrafına toplanırlar ve onlarla birlikte okurlardı. Âlimler ise minberlerde Ehl-i Bey'ti yâd ederler, başlarına bir şey giymezler, erkekler giysilerini parçalarlar, kadınlar ise feryad ederek yas tutarlardı.¹⁹ Hatta bu merasimleri yalnız Şiilerin düzenlemediği bilakis Ebu Hanife ve İmam Şafî'nin izinden giden pek çok Ehl-i Sünnet mensubunun bu konuda Şiilerle birlikte olduğu azâ ve matem törenlerini birlikte düzenledikleri de söylenmektedir.²⁰ Mısır'da özellikle Fâtımî halifeliği devrinde bu tür merasimler düzenlenmiştir. Merasimlerin düzenlendiği yerler ise Ezher Câmii, Meşhed-i Ra'si'l-Huseyn ve Âsitâne-i Zeyneb-i Kübrâ olmuştur.²¹

Menâkıbhânlık ve maktelhânlığın Timurlular (h. 771-911) döneminde Horasan'da diğer yer ve zamanlardan daha ateşli olduğu akla gelebilir. Zaten

¹⁷ Taberî, *Târîh*, IV, 456.

¹⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, XIV, 82, 155, 161, 174, 182, 189, 196, 201, 210, 361; XV, 37, 79, 82, 204, 222, 319; XVI, 94.

¹⁹ Safâ, Zebihullah, *Târîh-i Edebiyât-ı İnan*, II, 192 vd.; III, 1,142, 336; IV, 186.

²⁰ Hicri 6. Asırda Sünnîlerin düzenlediği azâdârî merasimleri için bkz: Kazvîni Râzî, *Nakẓ*, s. 370-3; Ehl-i Sünnet mensuplarının düzenlediği merasimlerin tarihçesi için bkz: Rasul Caferyân, *Teemmülî der Nebẓat-ı Aşûrâ*

²¹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'ş-Zâbire*, I, 153; V, 153.

Kâşifi de şöyle demektedir: “Ehl-i Beyt aşkıyla yananlardan bir grup her sene Muharrem ayı gelince şehidlerin başına gelenleri anarlar ve Evlâd-ı Resûl’e taziyelerini sunarlar. Herkesin gönlü özlemle yanıp tutuşmakta, gözler ağlamaktan kan çanağına dönmüş vaziyette, bu matem acısından can gidiyor, gönülden gelen hüüzün gözde kan olup akıyor. Kitaplarda yazılı olan bu türden maktel haberlerini tekrar edip durmasınlar ve gönül sayfasından bu kederli gözyaşını temizlesinler”²²

Bu dönemin sonlarına doğru Horasan’da maktel konusunda *Ravzatü’ş-Şühedâ* adlı bir eser telif edildi. Bu kitabın yazarı Molla Hüseyin Vâiz Kâşifi (v. 910/1505)’dir. Şiilik ve Sünnilik arasında gidip gelen hakkında kesin bilginin olmadığı bir kişidir. Herat’ta iken Şiilikle Sebzevâr’da ise Sünnilikle itham edildiği olmuştur.²³ Kendisi vaaz etmede ve münşilikte gayet mahir biriydi. Yönetimin ve de kültürün son derece hassas olduğu Herat şehrinde pek çok kişiye vaaz u nasihat ederdi.²⁴ Kâşifi, çeşitli alanlarda rağbet edilen, tutulan kitaplar telif etmişti ki, daha yaşadığı asırda halk arasında yayılmış ve Osmanlı Devleti zamanında da Türkçeye çevrilerek Türkler arasında da revaç bulmuştur. *Ravzatü’ş-Şühedâ* dışında diğer eserleri şunlardır: *Cevâbiru’t-Tefsir*, *Mevâbib-i Aliyye*, *Emvâr-ı Sübeyl*, *Mahzenü’l-İnşâ ve Ablâk-ı Muhsinî*.²⁵ Kâşifi’nin tarihi içerikli eseri *Ravzatü’ş-Şühedâ*’nın özelliği tarihi ve edebi üslubun bir terkihi olmasıdır. Zira dikkatli bakıldığında bu eserdeki tarihi incelik ve dikkatin görülmesi ve olağanüstü, çekici üslubun düşünülmesi gerekir. Bu kitabın çekici ve zarif nesri ve tarihi-destanî üslubu halkın kabulüne mazhar olmuştur. Bu da onun ölümsüzlüğüne ve Farsça okuyucularının onun derin etkisinden faydalanmalarına vesile olmuştur.²⁶ Bu etki yalnız Şiiler arasında kalmayıp Sünni Müslümanlara da tesir etmişti. Bunun göstergelerinden birisi, *Ravzatü’ş-Şühedâ*’yı manzum hale getirip ona “*Dâstân-ı Sûzinâk-ı Kerbelâ*” adını veren İranlı Sünni bir kürd şair olan Abdullah Zîver’in kendi ifadeleri olmuştur.²⁷

²² Kâşifi, *Ravzatü’ş-Şühedâ*, s.12.

²³ Caferyân, *Teemmülî der Nebzat-ı Aşîrâ*, s. 373. Karşılaştırma için bkz: Mutahharî, *Hamâse i Huseynî*, s. 1, 53. Caferyân, Kâşifi’nin hangi mezhebe mensup olduğu yönünde araştırma yapmış ve onun bağlı olduğu mezhebi “On iki İmam Sünniliği” olarak ifade etmiştir. Bkz: aynı eser, s. 419 vd.

²⁴ Emir Alişir Nevâî, *Mecâlisü’n-Nefâis*, s. 369; Caferyan, a.g.e., s. 412.

²⁵ Eserleri ve onların diğer dillere tercümelemleri için bkz: Caferyan, a.g.e., s. 416.

²⁶ Caferyân, a.g.e., s. 446 vd. Bu kitabın tesirlerinden birisi de şudur ki: İsfahan’da bir medresenin vakıf senedindeki bir maddede her sene mübarek Ramazan ayında o medresede *Ravzatü’ş-Şühedâ* okutulması şartı vardır.

²⁷ Caferyân, a.g.e., s. 375.

Ravzatü's-Şühedâ, defalarca Türkçeye çevrilmiştir. Bu kabilden olarak Fuzûlî-i Bağdâdî (v. 963/1556) tarafından *Hadîkatü's-Süedâ* ismiyle Türkçeye tercüme edilmiştir.²⁸

Kâşifî, önceden de mevcut olan maktel yazarlığı²⁹ ve maktelhânlık³⁰ alanında Ravzatü's-Şühedâ'yı yazarak yeni bir çığır açmıştır. Öyle bir değişim ki, daha evvel hasret, gam, musibet ve imtihan temalarıyla yazılan makteller birer tarihi metin gibi yazılmaya başlandı. Bir ravzahânî ve anma merasiminde okunma amacıyla yazılan eserde heyecan ve hüznü bir arada yaşatan bir üslup ortaya çıktı.³¹

Ravzatü's-Şühedâ öncesi makteller mevcut olmakla birlikte bunların toplu bir şekilde olmamaları sebebine binaen ileri gelenlerden birinin de tavsiyesiyle Kâşifî, matem törenlerine has, toparlayıcı bir eser yazmaya karar verdi. Kendi deyimiyle şöyle demektedir: “İleri yaşlı birinin arzusu ve diğer bazı engellerden dolayı belagat meydanında fesahat sancağı dalgalandırılmamıştı.”³² Kâşifî, bu kitabı yazarak her türlü devlete nail oldu. İnsanlar, kitabı matem törenlerinde, çekilen eziyetleri anma toplantılarında okuyarak ona rağbet gösterdiler. Öyle ki bu halkın çoğu ya okuma yazma bilmeyenlerdi ya da çok az bir bilgisi vardı. Belli bazı kimseler onu öğreniyor ve anma ve azâ törenlerinde de okuyordu. Bu işi yapanlar yavaş yavaş “ravzahân”(yani Ravzatü's-Şühedâ okuyucusu) olarak tanınıyorlardı. Sonraları yavaş yavaş bu kitap yerine başka kitaplara yöneldiler, yüzünden okumak yerine ezberden okumayı tercih ettiler. Yani sadece işin adı kaldı. “Ravzahân”lık mesleği zamanla yaygınlaştı. Ağlatmak için önce kissalar, hikâyeler, şiiirler, fezail ve vaaz cinsinden girizgâhlar ortaya çıktı. Sonunu ise kendine has özel bir usulle bağladılar. Öyle ki, mizahî yolla zarif bir üslupla denilir ki: “Bu asırlarda ravzahânlık, özel bir ilim olmuştur ki şöyle bir tanım yapılmalıdır: ‘Ravzahânlık, Kerbelâ şehitlerinin cesedlerinin başına gelenlerle diğer ilgili konuları araştıran bir ilimdir.’”³³ Bununla birlikte ravzahânlık, matem meclislerinin de genel ismi haline geldi. Öyle ki günümüzde

²⁸ Caferyân, a.g.e., s. 434.

²⁹ Maktel (çoğulu makâtil gelir), meşhurlardan biri ya da bir kaçının nasıl öldürüldüğünü anlatmak üzere kaleme alınan edebî eserlerin genel adıdır. Ancak Şia edebiyatında muhaddis ve tarih bilginlerinin İmâm Huseyin ve yanındakilerin nasıl şehid edildiklerini konu alan kitaplardır. Bkz: Gulamhuseyn Musahib, “Makâtil” *Dairetü'l-Maarif-i Fârisî*. Maktellerin bir listesi için bkz: Ağa Büzürg et-Tahrânî, *ez-Zerîa*, XXII, 21-29. Makteller hakkında bilgi almak için yine bkz: Caferyan, a.g.e., s. 16-46

³⁰ Caferyan, a.g.e., 396.

³¹ Safeviler döneminde bu amaçla özellikle de sırf hüznlendirme amaçlı yazılmış olan maktel türü eserlerin listesi için bkz: Caferyan, a.g.e., s.45-6.

³² Kâşifî, *Ravzatü's-Şühedâ*, s. 12-3.

³³ Nûrî, *Lü'lü' ve Mercân*, s. 8-9.

ravzahânlık mesleğini icra edenler Ravzatü's-Şühedâ kitabını bir kenara bırakmışlar ve hepsi de ya bu kitabı ya da benzerlerini yüzünden okumak yerine kendi yaratıcı kişiliğinden yararlanarak olağanüstü Kerbelâ destanını muhatabın zihnine yerleştirme çabasında olmuşlardır.

Günümüzde ravzahânlık, haftalık, aylık ve daha çok Cuma geceleri olmak üzere yılın tamamında icra edilmektedir. Fakat Muharrem ve Safer aylarında ravzahânlar daha yoğun olarak çalışmaktadırlar.

Adet haline gelen ravza meclisleri her yerde yapılmaktadır: Umumi bir mekanda bir siyah çadır dikilir. "Hüseyniyye" adı verilen bu mekân, ya bir mesciddir ya büyük bir binadır ya bir tekiyye(Hüseyniyye'nin küçük ebatta olanı)dir ve hatta bir şahsa ait evin bahçesidir. Bu Hüseyniyye ve tekkeler, İran'da 18. asrın sonlarından itibaren yapılmıştır.³⁴ Bu tür toplantılara halkın her tabakasından kişiler katılır. Ravzahân meclisinde yas tutanlar konuşmayı kesmezler. Ravzahân, genelde ya bir minbere ya da sandalyeye oturarak oradakilerle yüzyüze gelecek şekilde oturur. Allah'a hamd u sena ve resulüne ve diğer imâmlara övgülerden sonra Kur'ân'dan bir ayet okur. Bu ayetle ilgili hadisleri nakleder ve şiirler okuyarak konuşmasını sürdürür. Son kısımda Aşura günü ile ilgili konuya giriş yapar. Hayli gamlı, hüznü, ah-u feryad eden bir ses tonuyla kanlı Kerbelâ vakasını anlatır. Ağlamaklı ses tonuyla feryad u figan edenleri coşturur ki dinleyenleri ağlatsın ve onlar da kendisiyle birlikte ağlasınlar. İşini bilen başarılı ravzahân, muhataplarını heyecana getirip ateşlendiren ve onları Hz. Hüseyin ve diğer şehidlerle aynı acıyı yaşamış gibi bir atmosfere sokabilen kişidir. Bu amaçla ravzahânlar, ellerini ve başlarını oynatır, seslerini yükseltip alçaltırlar(yani jest ve mimiklerini kullanırlar). Büyük ravzahânî meclislerinde ravzahân minbere çıkarken meddâhlar ve ağıtçılar programı başlatırlar ve ortamı hazırlarlar. Son yıllarda belki de son asırda ravzahânlar, asıl konu olan aşura yerine güncel ahlakî, sosyal ve siyâsî içerikli konuşmalara meyletmişlerdir. Bu üslup ravzahânların elinde siyasi bir silah haline dönüşmüştür.

Ravzahânlık, günümüzde sadece İran'la sınırlı olmayıp Hindistan, Pakistan, Irak ve Bahreyn gibi ülkeler de kendi yerel kültürlerinde ravzahânî merasimleri düzenlemektedir.

Ravzahânların giyim kuşamlarından da bahsetmek gerekir.³⁵ İran'da hatipler ve ravzahânlar genelde abâ ve kabâ³⁶ giyerler başlarına da sarık sararlardı. İran Körfezi'nde Bahreyn ve Suudi Arabistan'da Şiiilerin yaşadığı bölgelerde bu kişiler Çefiyye (Kofiyye) denilen bir örtü ve uzun bir fistan giyip

³⁴ Chelkowski, a.g.md.

³⁵ Abdülhuseyn Şehîdî Sâlihî, "Ravza ve Ravzahânî", *Dairetu'l-Maârifî Teşeyyu'*, s. 390.

³⁶ İranda daha ziyade günümüz ruhanilerinin giydiği bir giysi türüdür.

üzerine de abâ örterdi. Kimisi de çefiyye üzerine ıkâl dedilen bir bağ koyarlar ya da kırmızı renkli bir fes giyerdi. Eğer peygamber sülalesinden geliyorsa bu fesin etrafına yeşil bir şal bağlarlardı. Bunun dışındaki durumlarda şalın rengi ya sarı ya da beyaz olurdu. Hindistan'da kimi ravzahânlar fese benzer deri külah giyerler ya da başlarına dikdörtgen şeklinde bir şey geçirirlerdi.

4- ZİKİR VE RAVZAHÂNLIĞIN HİKMETİ

Yukarıda da gördük ki İmamlar, Şiileri ve sevenlerini Hüseyin'in hatırasını zinde tutmak, ağlamak için matem meclisleri düzenlemişlerdi. Bu konudaki rivayetler hadis âlimlerince müstefiz hatta mütevatir derecesindedir. Bu hadisler, Hüseyin'i yâd etmenin, ona mersiye okumanın, onun için gözyaşı dökmenin, onu ziyaret etmenin, onun hakkında şiir okumanın münkerle mücadele ve Allah yolunda cihad ve düşmanla savaş yapmanın yollarından biri olduğu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu sebeple imamlar, mersiye, medh, ziyaret, ağlamak vs gibi çeşitli yolları zikrederek yapmakta oldukları mukaddes cihada halkı da özendirmeye çalışmışlardır. Buna karşılık Emeviler ve Mütevekkil gibi bazı Abbasî halifeleri Hz. Hüseyin'in adı sanı unutulsun diye mezarının ziyaretini, onun için ağlayıp matem tutulmasını engellemeye çalışıyorlardı. Bu idareciler, zikredilen kıyam türü işlere kalkışan idare karşıtı herkesi yakalayıp ölüme varan işkencelere tabi tutuyorlar, evlerini başlarına geçiriyorlardı. İşte tüm bu engellemeler karşısında Hüseyin'e ağlamak ve onun mezarını ziyaret etmek Allah yolunda cihad sayılmıştı. “Kim Hüseyin için kendisi ağlar veya başkasını ağlatırsa ya da oturup birlikte ağlaşırsa ona cennet farz olur” hadisini iyi düşünürsek konu daha iyi aydınlanacaktır. Zira o devrede gözyaşı damlası o derece anlamlıydı ki, insanlara şehadet mesajları iletiyordu. Ağlamak, meydana gelmiş olan facianın ve kılığa bürünmüş zulmün bir alametiydi. Zalimlerin zulmü onu gizliyordu. Her defasında tekrarlanan azâdârî merasimlerinin ana gayesi, şehitleri anmak, onların mesajlarını hatırlamak ve şehitlik arzusunu canlı tutmaktır. Bundan ötürü zalimler, bu tür merasimlerin düzenlenmesini engelleme yolunda çaba sarf ettiler.³⁷ Şiiler, ravzahânlığın ortaya çıkmasından önceki dönemlerde Kerbelâ hadisesini anmak için “Zâkir” okuyorlardı³⁸ ve bu ritüel henüz tamamıyla ortadan kalkmış değildir.

³⁷ Muhammed Bâkır Behbûdî, *Bihârü'l-Emvâr(dîpnotunda)*, XXXIV, 294; Muhammed Mehdî Şemseddin, *Sevretü'l-Huseyn*, s. 155vd.; Ali Şeriatî, “Nakş e İnkılâbî Yâd u Yâdâverân”, *Meomûnâ-i Âsâr*, V, 209; Mutahharî, *Hamâse-i Hüseyinî*, I, 47-8.

³⁸ Şeriatî, a.g.e., 222.

5- RAVZAHÂNLAR TARAFINDAN KERBELÂ HADİSESİNİN TAHRİFİ

Kerbelâ hadisesi biz Müslümanlar için dînî, toplumsal ve siyâsî bir olaydır. Binaenaleyh terbiyemizde, ahlakımızda ve kaderimizde etkisi vardır. Bu elim vakanın az ya da çok herhangi bir süsleme, düzeltme olmaksızın olduğu gibi aktarılmasının ve tanıtılmasının gereği açıktır. Ancak maalesef İmam hakkındaki gerek biçimsel ve şekli gerekse manevi olarak yapılan tahrifat sebebiyle mesele berraklığını yitirmiştir. Çoğu kere olayın yeri zamanı tam tersine çevrilmiştir. İşte bu bozulmalarda etkin rol oynayan faktörlerden bazıları şunlardır:

- a) Kin gütme ve düşmanlık
- b) Cehalet ve aşırı muhabbetten kaynaklanan destan ve kahraman yaratma olgusu
- c) Kerbelâ şehidlerinin başına gelenleri anmak, ağlamak ve insanlara gözyaşı döktürmekle ilgili olarak İmamlardan gelen tavsiye ve tekidlerin yanlış anlaşılması ya da kötüye kullanılması

İmam Hüseyin'in kıyamında tahrîfe, bozulmaya uğrayan alanlar şunlardır:

- a) İmam Hüseyin'in şahsiyetinin tahrîfe uğraması
- b) Kerbelâ kıyamının hedefinin tahrîfe uğraması
- c) Kerbelâ vakasından önce ve sonra meydana gelen olaylarda yapılan tahrifat
- d) Şehidlerin anılmasında ve onlara matem tutulmasındaki ana gayenin tahrîfi³⁹

Husumet ve kindârlıktan kaynaklanan tahrifatın araştırılması ve mahiyeti tabii olarak konumuz dışındadır. Bundan dolayı makalemizin kalan kısmını, efsane yaratma gayesi, yanlış anlama, bilinçsizlik ve kötü amaçlı kullanımdan kaynaklanmış olmak üzere zakirlerin ve ravzahânlara eliyle ortaya çıkan tahrifleri, bozulmaları yukarıda zikrettiğimiz dört madde altında işleyeceğiz.

Bundan evvel de gördük ki, tarihi bir eser olan Ravzatü's-Şühedâ ve ondan evvelki makteller birer destânî-târihî nitelikte sanat eseridir. Ancak bunlar

³⁹ Hasen Nakîzâde, *Nebzat-ı Aşurâ ve Zaruret i Mukabele bâ Tabrifât*, s. 164.

da tarihi bilgiyi doğru nakletmek, olayları tahlil ve tenkid etmekten ziyade aşure olayının sanatsal ve şiiresel yönüne ağırlık vermişlerdir. Bundan ötürü bu eserlerde bozulmalar ve de değişiklikler meydana gelmiştir.⁴⁰ Ravzahânî merasimlerinin yayılması, ilmî salahiyeti haiz olmayan eğitimsiz meddah ve ravzahânların sayısının artması, maktelhânların kitabı yüzünden okumayı bırakması, yalanların ve tahrîfatın artması ve doğru ile yanlışın hak ile batılın karıştırılması gibi hususlar yüzündendir ki Muhaddis Nûrî şöyle demektedir: “Bu grup, her minbere çıkışında yeni bir şeyler getiriyor. Katıldıkları her meclise bir avuç yalan tohumu ekerler. Cemaatin zayıf yönünü buldular mı hemen bir haber uydururlar ve o haber itibar bulursa onun teferruatını hemen oracıkta getirirlerdi.”⁴¹

İşte size bu tahrîfattan birkaç örnek:

a) İmam Hüseyin’in Şahsiyetinin Tahrîf Edilmesi

Örnek 1: Nakle göre bir gün Ali b. Ebi Talib minberde hutbe okumaktadır. Hüseyin susayıp su isteyince İmam, Kanber’den su getirmesini emretti. Abbas b. Ali, o vakit çocuktu ve annesinin yanına gitti. Kardeşi için bir kâse su aldı ve onu başının üzerine koydu. Öyle ki oradan dökülen su her tarafını ıslatmıştı. Bu vaziyette mescide girdi. Bunu gören babası ağlamaya başladı. Ağlamasının sebebini sorduklarında “Kerbelâ olayları aklıma geldi” cevabını verdi. İşte tam bu esnada ravzahânlar, Kerbelâ hadisesine giriş yaparlar ve aşırı derecede eklemeler/tahrîfatlar yaparak oradakileri ağlatırlar. Bu kıssanın eleştirisi için şunlar söylenebilir: Öncelikle Hz. Ali sadece hilafeti zamanında minbere çıkıp hutbe okudu. Bu olay, Kufe’de vuku bulmuş idi. O zaman Hüseyin otuz küsur yaşında biriydi. Genel bir mecliste ve konuşmanın mekruh ya da haram sayıldığı hutbe anında susadığını söyleyip imamla konuşmak bırakınız adaleti, beşerî münasebetler açısından dahi hoş karşılanacak bir şey değildir. İkincisi, Abbas b. Ali o vakit çocuk değildi. Tam tersine 15 ya da daha büyük yaşta bir gençti.⁴²

Örnek 2: Bu örnek, Seyyidü’ş-Şühedâ’nın Medine’den çıkışını anlatmaktadır. Kufe halkından bir ulak Hazrete bir mektup getirmiş ve cevap istemişti. İmam üç gün mühlet istedi ve üçüncü günü sefere niyetlendi. Ulak, gidip bakayım İmâmın hali nicedir diye çıkıp geldi. Bir de ne görsün İmam oturmuş, etrafında Haşimîler halkalanmış, erkekler ayakta, atlılar hazır, kırk yük devesi ipek kumaşlarla süslenmiş, hazırlanmış. Sonra her satırı binbir türlü yalanla dolu bir şekilde süvarilerin keyfiyetini anlatıyor. Bu şahıs, Ömer b. Sad’ın esirlerin çıplak develere bindirilmesini emrettiği, Muharrem’in on birinci gününe

⁴⁰ Caferyân, a.g.e., s. 390.

⁴¹ Nûrî, *Lî’lî’ ve Mercân*, s. 110, 166.

⁴² Nûrî, a.g.e., s.191; Mutahharî, *Hamase*, I, 23.

kadar İmam'ın kervanıyla birlikte idi. İşte tam burada o ulağın aklına İmamın o gün ne derece şevketli, kudretli; ailesinin ise ne kadar yumuşak, narin olduğu aklına geliveriyor. Tarihçilerin yazdıklarına göre⁴³ Hazret, Medine'den çıkmak istediğinde "Bunun üzerine Musa, korkarak ve etrafı gözetleyerek oradan kaçtı. "Ey Rabbim, beni bu zalim toplumdaki kurtar" dedi."(Kasas Suresi, 28/21) ayetini okudu. Mekke'ye varınca da "Medyen tarafına yöneldiğinde: "Rabbimin bana doğru yolu göstereceğini umarım" dedi." (Kasas Suresi, 28/22) ayetini okudu. Bu anlatılanlar ışığında zikredilen yaşam tarzı kralların ve zorbalardan hayat tarzını ifade etmekte olup İmam'ın hayat tarzından tamamen farklıdır ve onunla uyumsuzdur.⁴⁴

Örnek 3: Hz. Hüseyin ile alakası olmayan yalan olaylar grubundan biri de İmamın aşura gününde yeğeni Kasım b. Hasen'i evlendirmesidir. Namaz kılmaya dahi vakit olmayan o sıcak savaş ortamında İmamın ashabından iki kişi ona siper oluyor o da korku namazı kılıyordu. O iki kişi peşpeşe gelen düşman oklarına karşı siper oldular ve düşmanı püskürttüler. Sonra da "İmam Hüseyin buyurdu ki: 'Düğün çadırı kurun! Ben yeğenim Kasım'ın kızlarından biriyle evlenmesini arzu ediyorum.'" dediler.⁴⁵ Böyle bir düşünce tarzı ve ifade bu şartlar altında sıradan bir insana bile yakışmazken Hz. Hüseyin'e nisbet edebilmektedirler. Muhaddis Nuri'nin söylemiş olduğu hususlar hiçbir tarih kitabında yoktur ve tamamen uydurmadır.⁴⁶

b) Kerbelâ Hareketinin Gayesine Yönelik Tahrifler

Şehitlerin efendisinin bu harekete kalkışmasını olduğundan farklı gösteren ve onu tahrif eden konuşmacılar onun bu kıyama ümmete şefaet etmek için ya da günahlarını affettirmek için çıktığını ve şehadete nail olduğunu söylerler. Bu meyanda yazılanlardan biri şöyledir: "Bu olayı anlatan sağlam hadisler vardır. Eğer Peygamber, İmam Hüseyin'in başına gelen Kerbelâ faciasının yaşanmamasını isteseydi bunu yapabilirdi. Ama çeşitli deliller bunu yapmadığını göstermektedir. Kesinlikle şehitliğin getirileri sayılamayacak kadar çoktur. Bugünün günahkârlarının çoğu İmam Hüseyin'in çektiklerine ağlayarak kurtuluşa ermişlerdir."⁴⁷ Dahası Za'fer-i Cinni'nin 60 bin cinle Kerbelâ'ya İmamın yardımına koştuğu ancak İmamın yardımını reddederek kendi adamlarıyla savaşa çıktığını söylemiş ve şöyle buyurmuştur: "Bu âlemde yaşamak için bir

⁴³ Şeyh Müfid, *el-İrşâd*, II, 35.

⁴⁴ Nûrî, *a.g.e.*, s. 168, Mutahharî, *Hamase*, I, 24.

⁴⁵ Kâşifî, *Ravzatü's-Şühedâ*, s. 322; Fahreddin Tarihi, *el-Müntehab*, II, 365.

⁴⁶ Nûrî, *a.g.e.*, s. 184; Muhammed Bâkır Bircendî, *Kibrî-i Abmer*, s. 563.

⁴⁷ Muhammed Mehdi Nerâkî, *Mubriku'l-Kulûb*, s. 4. Nerâkî'nin bu kitabı gençlik döneminde tecrübesiz iken yazdığı söylenmektedir. (Nuri, *a.g.e.*, s. 158.)

nedenim yok. Allaha kavuşma arzusu ile doluyum. Her kim benimle birlikte olmak isterse benim için ağlasın”.⁴⁸

Bu ve benzeri çokça tekrar edilen ifadeler,⁴⁹ Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek ortaya koyduğu kurtuluş teorisiyle benzerlik arz etmemektedir. Öyle ki, Hz.İsa nasıl ki insanlığın kurtuluşu erip felah bulması için kendini kurban ettiyse İmam da ümmet günahlarından temizlensin diye Kerbelâ çölünde şehid edilmesine izin vermiştir.⁵⁰ Bu tahlilin neticesi olarak Kerbelâ kıyamı, yüreklendirme ve ilham kaynağı olma özelliği açısından boşlukta kalmaktadır. Buna ilaveten Kur'an-ı Kerim, “Kim bir kötülük yaparsa misliyle cezalandırılır”(Nisa Suresi 4/123) buyurmaktadır. Binaenaleyh böyle bir ifade Müslümanlara yaraşır nitelikte değildir.⁵¹ Kaşifi'nin Kerbelâ kıyamından hoşgörüyü uzanan tahlili, Allah dostlarına sıkıntı ve dert yüklemekten başka nedir. Yani Allah, Kerbelâ vakasını yaratarak, kendi katında makbul kullarından birini kendi katında yüce derecelere ulaştırmak ve ilahi bir sünneti tanıtmak için ona çeşitli musibetleri musallat etmiştir.

Dosttan gelen her bela baş üstüne

O belaya binlerce canım olsa feda⁵²

c) Kerbelâ Hadisesinden Önce Ve Sonra Meydana Gelen Olaylardaki Tahrifat

Bu kısımda vuku bulan ekleme, çıkarma ve tahrifat sayılamayacak kadar çoktur. Burada birkaç örnek vererek konuyu özetlemekle yetinelim:

Örnek 1: Ravzahânlar insanlar arasında yaydıkları konulardan biri de şudur: İmam Hüseyin'in şehadetinden kırk gün sonra(erbaîn) esirler Şam'dan Kerbelâ'ya geldiler ve orada İmam'ın mezarını ziyaret etmek için Kerbelâ'ya gelmiş olan Cabir b. Abdillâh ile karşılaştılar. Açıkçası burada gidiş dönüş zamanı doğru hesaplanmamıştır. İkinci olarak da Şam'dan Medine'ye dönüş yolu Kerbelâdan geçmemektedir. Bırakınız yolüstü olmasını Medineye ve Kerbelâya giden yol daha Şam'da ayrılmaktadır. Üçüncüsü, İbn Tâvûs'un, el-Lühûf adlı eseri haricinde bu olay başka hiçbir kaynakta geçmemektedir. Muhaddis Nuri ise İbn Tavus'un sözünden kaynaklanan bu şayanın reddi için sağlam bir istidlalde bulunduktan sonra şunları ekler: “Bu durumda ravzahânların sadece bir sözle bu olayı kesin bir dille anlatması cehalet ve

⁴⁸ Vâiz-i Kazvîni, *Ryâzu'l-Kuds*, II, 113.

⁴⁹ Örnek olarak bkz: *Esrâru's-Şehâdât*, V, 115.

⁵⁰ Hamid İnâyet, *Endişe-i Siyasî der İslam-ı Muasır*, s. 311.

⁵¹ Muhammed Taki Şerîatî, *Çerâ Hüseyin Kıyam Kerd*, s. 1; Mutahharî, *a.g.e.*, I, 86, 127.

⁵² Kâşifi, *Ravzatü's-Şühedâ*, s. 210 vd.

cüretkârlıklarından kaynaklanmaktadır.”⁵³ O, bu ifadeyle zımnen adı geçen kitabı olgunluğa erişmeden daha ham olduğu gençlik yıllarında, tahsilinin başında yazmış olduğuna dikkat çeker. Bu sebeple onu güvenilir bulmaz.⁵⁴

Örnek 2: Halk arasında şüyu’ bulmuş olan hikâyelerden biri de şudur: Ömer b. Sa’d’ın amcaoğlu Haşim b. Utbe, Kerbelâ günü birden cenk meydanına fırladı ve düşman saflarının karşısına dikilip şöyle dedi: “Kim beni tanımıyorsa, artık tanışın. Ben Ömer b. Sa’d’ın amcaoğlu Haşim b. Utbe b. Ebi Vakkas’ım.” Sonra da Hz. Hüseyine dönerek “Eğer ki amcamın oğlu seninle savaşmaya geldiyse ben de canımı senin için vermeye geldim” dedi ve savaş meydanına gitti. Gösterdiği üstün cesareten sonra şehid oldu.⁵⁵ Hali hazırda Haşim, Hz. Ali’nin ashabındandır. Yıllar evvel Sıffin’de şehid olmuştu.⁵⁶

Örnek 3: Bu konudaki tahrîfattan bir diğeri de Ömer b. Sa’d’ın askerlerinin ve diğer tarafta ölenlerin sayısının ne olduğu hususundadır. Bir paragrafta şöyle bir ifade vardır: Ömer b. Sa’d’ın süvarilerinin sayısı altı yüz bin, piyadelerinin sayısı ise bir milyon idi. Toplamda bir milyon altı yüz bin kişi eder ki tümü Kufe’liydi.⁵⁷ Şu iyi bilinmelidir ki, Kufe, kurulalı daha 44 yıl olmayan yeni inşa edilmiş bir şehirdir.⁵⁸ O zaman daha şehir nüfusunun yüz bine ulaşım ulaşmadığı belli değildir. Aynı şekilde İmam Hüseyin tarafından öldürülenlerin sayısı üç yüz bin, Abbas b. Ali tarafından öldürülenlerin sayısı yirmi beş bin, İmamın diğer ashabi tarafından öldürülenlerin sayısı da yirmi beş bin olarak zikredilmektedir.⁵⁹ Nasıl bir iş ki, Hiroşima’ya atılan bomba altmış bin kişiyi öldürmüştü.⁶⁰ Hâlbuki bu uydurucular, bir gün içinde bu kadar kişinin öldüğünü gördüler. Onlara göre Kerbelâ’da aşure günü yetmiş saat sürdü.⁶¹ Halk arasında örneği çok olan bu tür yalan ve uydurmanın efsane yaratma ve kahraman oluşturma gayretiyle ortaya konulduğu açıktır.

Örnek 4: Bu konuda oluşturulan uydurmalarından biri de şudur: Ubeydullah b. Ziyad, İmam Hüseyin ile savaşması için gönderdiği Ömer b. Sa’d’a, Kerbelâ’ya gidip İmam Hüseyin’e Yezid’e biat etmesini söylemesi kabul etmediği takdirde onu ve taraftarlarını kılıçtan geçirmesi şartıyla⁶² Rey ve

⁵³ Nuri, *Lü’lû’ ve Mercân*, s. 143-155; Mutahharî, *Hamase*, I, 30.

⁵⁴ Nuri, *a.g.e.*, s.144.

⁵⁵ Kâşifî, *a.g.e.*, s. 300.

⁵⁶ Taberî, *Târîh*, V, 42-4.

⁵⁷ Nuri, *a.g.e.*, s.160, 184.

⁵⁸ Yakut el-Hamevî, *Mucemu’l-Buldân*, IV, 41.

⁵⁹ Nuri, *a.g.e.*, s. 158.

⁶⁰ Mutahhari, *a.g.e.*, I, 30.

⁶¹ Nuri, *a.g.e.*, s. 161; Bircendî, *Kibrî-i Ahmer*, s. 277.

⁶² Kâşifî, *a.g.e.*, s. 262.

Taberistan valiliğini verip çok nefis bir hilat giydirdi ve ona elli deve yükü altın hediye ettiğini söyledi. Bu konuşmayı dinleyen herkesin, Ömer b. Sa'd'ın vazifesini hakkıyla yerine getirdiğini söyleyeceği açıktır. Zira kime elli deve yükü altın verseniz, o da bu işi kuşkusuz yapacaktır. Bu hikayeyi uyduran ve nakledenlere “Be arkadaş, Kufe şehrinin beytülmalinde bu kadar altın var mıydı?” diye sorulsa yerindedir.

Ailenin en küçüğü, o zaman 23 yaşında⁶³ olan İmam Ali b. Hüseyin⁶⁴ ve İmâmın eşi ve Ali Ekber'in annesi olan Leyla'nın İmamın yerde yatan cesedinin başına gelmesi⁶⁵ gibi çeşitli yalanlar halk arasında şöhret bulmuştur. Ancak biz işi kısa tutmak adına ayrıntıları bir kenara bırakalım.

d) İmam Hüseyin İçin Düzenlenen Matem Törenlerinin Gayesindeki Tahrifat

Halkın gözyaşı dökmesinin mantığını anlayamayan kimileri, uydurma kahramanlık hikâyeleri oluşturmuşlar ve bunları nakletmekten geri durmamışlardır. Bu vesileyle kimi de terhib-ü terhib için hadis uydurmuş ve bunları yaymıştır. Vaktiyle Masum İmamların, Hüseyin'in anma törenlerinin tekrarlanması ve hatırasının canlı tutulması ve onun mezhebinin yaşatılmasını istemeleri konusundaki onca emirleri ve tebliğlerini anlamayanlar gafildirler. İmam için ne kadar ağlanırsa o derece sevap kazanılacağı zannına sahip olan bir güruh, her vesilede halkı ağlatmak için binbir türlü yalan ve iftiralar uydurdular. Görüleceği üzere bu gibi yerlerden menfaat sağlamak amacıyla ortaya atılan yalanların sayısı bir hayli çoktur. Örnek kabilinden birine işaret edelim:

Anlatıldığına göre iki asır evvel İsfahan'da büyük bir ravza meclisi düzenlenmişti. Ne kadara vaiz ve ravzahân varsa sırasıyla minbere çıkıp kendi maharetini gösteriyor ve diğer rakiplerini geçmeye çalışıyormuş. Bir vaiz diyor ki: “Ne anlatayım diye düşünürken hemen oracıkta şöyle bir kıssa uydurdum: ‘Halife Mütevekkil zamanında yaşlı bir kadın İmam Hüseyin'in kabrini ziyaret etmek istemişti. Ama o dönemde bu ziyaret yasaklanmıştı. O kadını aldılar denize attılar. Denize düşen kadın “Ya Ebâ'l-Fadl” diye feryad etti. Tam boğulacağı sırada bir atlı geldi ve kadına “atımın yularını tut” dedi. Kadın da “neden elini uzatmıyorsun” deyince süvari “benim bedenimde el yok” diye karşılık verdi.’ Sonrasında minbere çıkıp anlattım. Dinleyenler de çok ağladılar. O gün ikinci vakti diğer bir meclise gittim. Bir de ne göreyim, benden önce

⁶³ Şeyh Müfid, *İrşâd*, s.254.

⁶⁴ Kâşîfî, *a.g.e.*, s. 360.

⁶⁵ Mutahharî, *Hamase*, I, 25-6.

minbere çıkan vaiz bu konuyu anlatmıyor mu? Sonra yavaş yavaş bu konu kitaplara yazılmaya ve halk arasında yayılmaya başladı.⁶⁶

6- BU TAHRİFLERE KARŞI BİZİM ÖNERİMİZ

Rivayetlerin ışığında dini önderlerimiz buyurmuşlardır ki: “Ümmetim arasında bidatler ortaya çıkınca âlimler ilmini ortaya koysun. Kim böyle yapmazsa da Allah’ın laneti onun üzerine olsun.”⁶⁷ Buna göre bütün âlimler, muhakkikler ve aydınlar, İslam âleminin tefekkürü ve kültür seviyesini yükseltmek için hakiki bilgiyi ortaya koymak ve bu tür hurafe ve tahrifatlarla sonuna kadar mücadele etmekle yükümlüdürler.

Bundan evvel bir kısım ilim adamı bu meyanda adım attı ve aydınlatıcı faaliyetlerde bulundu. Muhaddis Nuri olarak şöhret kazanmış olan Hüseyin Muhammed Takî Nuri (h. 1254-1320/ m. 1838-1902) bu yolun öncülerinden sayılabilir. O, *Lii’li* ve *Mercân* adlı eserini minbere çıkıp konuşanlar ve ravzahânların görgülerini ve bilgilerini düzeltmeleri için yazmıştır. Yazar bu eserinde vaizlerin ve ravzahânların görevleri hakkında bir şeyler söylemiş, bu sınıfın işini doğru yapabilmesi için samimiyet, içtenlik ve doğru sözlülüğü şart olarak koşmuş ve bu anlamda hiçbir şeyi gizli bırakmamıştır. Çeşitli yönlerden yalanın kötülüğü hakkında fikrini belirtip ravza meclislerindeki yalan ve uydurma örneklerini de verdikten sonra yeterli ve geçerli delillerle onların temelsiz, mesnetsiz olduğunu isbat etmiştir. Muhaddis Nuri’nin yaptığı işin önemi araştırmacılığı, rivayete ve geleneğe kavramlarda ıslah düşüncesini ve derinlemesine tarih analizi yolunu bilim adamlarına göstermektedir. Ondan başka Muhammed Bâkir Bircendî (h. 1237-1312/m. 1822-1894) *Kibrî-i Ahmer*; Şeyh Abbas Kummî (h. 1294-1359/m. 1877-1940) *Müntehâ’l-Âmâl* adlı eserinde bu yönde yol göstericilik yapmışlardır. Yine aynı şekilde Seyyid Muhsin Emin el-Âmilî (h. 1282-1371/ m. 1865-1952) bu konuda değerli çalışmalar yapmıştır. O, *el-Mecâlisü’s-Seniyye* adlı kitabı ve *et-Tenzîh li A’mâli’s-Şebîb* adlı risaleyi her ne kadar çeşitli muhalefetlerle karşılaşsa da İmam Hüseyin’i anma merasimlerindeki hurafe ve bidatleri engellemek için yazmıştır. Zira hakikati ortaya koymak dini bir sorumluluktur. Son çeyrek asırda Murtaza Mutahharî (m. 1919-1979) şiddetle bu tahrifatın kötü sonuçlarının bilinmesine ve hem genel hem de özel olarak bunlarla savaşmaya çağırda bulunmuştur. Makalenin yazarının düşüncesine gelince, şu an bu alanda eskisinde olduğundan çok daha fazla eleştiriye ihtiyacımız vardır. Elbette ki, rivayetlerin arındırılması ve bu gibi uydurma ve yalanlar arasında hakikatin tespiti ilim adamlarının işidir. Rivayetleri değerlendirmede akılcılığı ve kelami usulleri kullanabilmek, hadis tenkid

⁶⁶ Mutahharî, *Hamase*, I, 49.

⁶⁷ Küleynî, *el-Kâfi*, I, 54.

metodlarını ve kriterlerini kullanmak ve birinci el tarihi kaynaklara müracaat etmek bize göre muhakkik ilim adamlarının izlemesi gereken yoldur. Muhakkiklerin uhdesinde olan bu eleştiri görevine ilaveten zâkir ve ravzahânlara eski dönemlerde olduğu gibi bugün de maktel kitaplarını yüzünden okumayı salık vermeliyiz. Çünkü ezberden okudukları zaman yeni sözlerin araya girmesi ve olayların az ya da çok bozulmaya, tahrîfe maruz kalması doğaldır.

KAYNAKLAR

- Ağa Büzürg Tehrânî, Muhammed Muhsin, *ez-Zerîa ilâ Tesânîfi's-Sâa*, Tahran-Necef, 1393/1974.
- Behbudî, Muhammed Bâkır, *Biharu'l-Emvâr(dîpnot bilgisi)*.
- Bircendî, Muhammed Bâkır, *Kibrît-i Ahmer der Şerâit-i Minber*,(thk. Ali Rıza Ebazerî), Subh-i Piruzî, Kum, 1386.
- Caferyân, Resul, *Teemmül der Nebzat-i Aşurâ*, Neşr-i İlm, Tahran, 1388.
- Chelkowski, “Rawdakhwânî”, *Encyclopaedia of Islam*.
- Dehhodâ, Ali Ekber, *Lugatnâme*, Danişgah-i Tahran, Tahran, 1377.
- Derbendî, Aga b. Sultan, *Esraru's-Şebadet*, Menşuratu A'lemî, Tahran, trs.
- Ebul-Hasenî, Ali, *Mabatma Gandi: Hemdilî bâ İslam Hemrâhî bâ Müslimîn*, yrs. Tahrabi 1377.
- el-Gazalî, Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulumi'd-Din*, Matbaatu İstikamet, Kahire, trs.
- el-Harezmî, el-Muvaffak b. Ahmed, *Maktehu'l-Huseyn*, Necef, 1367/1948.
- İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, *Mukaddime*, Müessesetü'l-A'lemî, trs.
- İbn Kuleveyh, Cafer b. Muhammed, *Kâmilü'z-Ziyârât*, (thk. Cevad el-Feyyûmî), Müessesetü Neşri'l-Fekâhe, 1417.
- İbn Şehrâşûb, Muhammed b. Ali, *Menâkıbu Âli'r-Resûl*,(thk. Haşim Resulî Mahallâtî), Müessesetü Allame, Kum, trs.
- İbn Tağriberdî, Yusuf, *en-Nücmu'z-Zâbire*,Vezaretu's-Sekâfe vel-İrşad, Kahire, 1383/1963.
- İbnü'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh, *el-Avâsım mine'l-Kavâsım*,(thk. Muhibbuddin el-Hatîb), Cezayir, 1371.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali, el-*Muntaẓam*, (thk. Muhammed Abdulkadir Atâ), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1412/1992.
- İnayet, Hamid, *Endîşe-i Siyasî der İslam-ı Muasır*,(trc. Bahaüddin Hurremşâhî), Şeriket-i İntişârât-ı Hârezmî, Tahran, 1365.
- Kâşifi, Molla Huseyn Sebzvârî, *Ravzatü's-Şübedâ*, (thk. Ebul-Hasen Şa'rânî), Tahran, 1349.
- Kazvinî Razî, Abdulcelil, *Nakş*, (tsh. Celaleddin Muhaddis), Tahran, 1356.

- el-Küleynî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâfî*, (thk. Ali Ekber Gaffarî), Daru'l-Kütübî'l-İslamiyye, Tahran, 1388.
- el-Meclisî, Muhammed Bakır, *Bihâru'l-Envâr*,(thk. Muhammed Bakır Behbudî), Daru İhyâi't-Türâsil-Arabî, 1403/1983.
- Musahib, Gulamhuseyn, *Dâiretü'l-Meârif-i Fârisî*, Müessesesi-i İntişârât-ı Emir Kebir, Tahran, 1374.
- Mutahharî, Murtaza, *Hamase-i Huseynî*, İntişârât-ı Sadrâ, Tahran, 1365.
- Nakîzâde, Hasen, “Nehzat-ı Aşurâ ve Zaruret-i Mukabele bâ Tahrîfhâ”, *Mecmua-i Makâlât-ı Dovvomîn Kongre-i Serâserî –i Aşurapejubi*, Sâzmân-ı Evkâf ve Umûr-i Hayriyye, Tahran, trs.
- Nerâkî, Muhammed Mehdi, *Mubriku'l-Kulûb*, Tahrani 1247.
- Nurî, Huseyn b. Muhammed Takî, *Lü'lü' ve Mercân*, (thk. Huseyn Üstadveli), Daru'l-Kütübî'l-İslamiyye, Tahran, 1375.
- Sadr Hac Seyyid Cevadi, Ahmed, “Yâddâştî derbâre-i Ferheng-i Aşura”, *Aşura der Asr-e Gozâr be Asr-e Sekulâr(Makaleler Mecmuası)*,(edt. Huseyn Nurânî Nejâd vd.), Tahran, 1383.
- Safâ, Zebihullah, *Tarîh-i Edebiyat-ı İnan*, İntişârât-ı İbn Sina, 1351-56.
- Şehidî Salihî, Abdülhuseyn, “Ravza ve Ravzahânî”, *Dâiretü'l-Meârif-i Teşeyyu'*,(edt. Ahmed Sadr Hac Seyyid Cevadi vd.), Tahran, 1375.
- Şemseddin, Muhammed Mehdi, *Servetu'l-Huseyn: Zurufulha'l-İctimâiyye ve Âsârube'l-İnsaniyye*, Daru't-Teâruf, Beyrut, 1401.
- Şeriatî, Alî, “Nakş-ı İnkılâbî Yâd u Yâdâverân”, *Mecmua-i Asâr*, Müessesesi-i Hüseyiniyye-i İrşad, Tahran, trs.
- Şeriatî, Muhammed Takî, *Çerâ Huseyn Kiyâm Kerd*, Müesseset-i İntişârât-ı Bi'set, Tahran, trs.
- Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed, *el-İrşâd*, Müessesetü Âli Beyt, Kum, trs.
- Şeyh Sadûk, Muhammed b. Ali ibn Bâbeveyh, *el-Emâlî*, Müessesetü'l-Bi'set, Kum, 1417.
- Şeyh Sadûk, *Sevâbu'l-A'mâl*, Menşuratu'r-Rızâ, Kum, 1368.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Târîh*, (thk. Muhammed Ebulfazl İbrahim), Dâru'l-Maârif, Kahire, 1971.
- et-Tarihî, Fahreddin, *el-Müntehab(el-Fabrî)*, Menşuratu'r-Rızâ, Kum, 1362.
- Vâiz Kazvinî, Sadreddin, *Riyazu'l-Kuds*, Tahran, 1377.